

Pozycja ustrojowa sędziego karnego oraz zasady orzekania w systemie prawa precedensowego na przykładzie Irlandii

IZABELA JANKOWSKA-PROCHOT*

STRESZCZENIE

Przedmiotem analizy w niniejszym artykule są przyjęte rozwiązania normatywne dotyczące statusu ustrojowego sędziego w Irlandii oraz ich ocena. Jako wstęp do opracowania autorka przedstawiła informacje na temat funkcjonowania irlandzkiego wymiaru sprawiedliwości karnej. Osobnym przedmiotem rozważań jest też metodologia orzekania w kwestiach wymiaru kary w legalnych granicach sankcji karnej. Oprócz spostrzeżeń natury ogólnej analiza dotyczy także zapatrzywań irlandzkiej doktryny i judykatury na temat m.in. okoliczności stosowania określonych modeli kary i ogólnych wskazówek dotyczących jej wymiaru. U źródeł tak zdefiniowanych celów leży chęć przedstawienia sposobów rozwiązywania problemów jurysdykcyjnych odnoszących się do przedstawionych zagadnień oraz radzenia sobie z nimi przez irlandzkie sądy *meritii*.

Słowa kluczowe: pozycja ustrojowa sędziów, Irlandia, wymiar kary

I. IRLANDZKI WYMIAR SPRAWIEDLIWOŚCI KARNEJ. UWAGI WSTĘPNE

W irlandzkim wymiarze sprawiedliwości funkcjonują dwa odmienne typy sądownictwa karnego. Pierwszy ma charakter narodowy, a jego podstawy funkcjonowania wynikają z obowiązującej ustawy zasadniczej oraz ustaw zwykłych. Drugi z kolei jest konsekwencją uznania jurysdykcji organów luksemburskich i strasburskich, tj. Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej w Luksemburgu oraz

---

* Dr Izabela Jankowska-Prochot, wykładowca na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie i w Wyższej Szkole Bankowej w Warszawie oraz pracownik Komendy Głównej Policji w Warszawie.

Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu. Zagadnienie właściwości ponadnarodowych sądów europejskich z uwagi na swój odrębny charakter wykracza poza ramy niniejszego artykułu, dlatego też ograniczono się jedynie do jego wymiaru krajowego.

Struktura irlandzkiego sądownictwa jest pięcioszczeblowa. Wszystkie trzy, tzw. wyższe sądy (ang. *higher courts*), tj. Centralny Sąd Karny (ang. *Central Criminal Court*), Sąd Apelacyjny (ang. *Court of Appeal*) oraz Sąd Najwyższy (ang. *Supreme Court*) zostały powołane na mocy delegacji konstytucyjnej, w odróżnieniu od tzw. niższych sądów (ang. *lower courts*), które powołane zostały na mocy ustawy zwykłej¹. Najniższym szczeblem struktury karnego wymiaru sprawiedliwości są sądy rejonowe (ang. *district court*), które w myśl obowiązujących przepisów badają swoją właściwość z urzędu, a w razie stwierdzenia swojej niewłaściwości przekazują sprawę lub zbiór dowodów (ang. *book of evidence*) właściwemu sądowi. Właściwość ta sprowadza się do rozpoznawania wykroczeń oraz drobniejszych spraw karnych (ang. *minor offences*), o niższym stopniu społecznej szkodliwości czynu, a co za tym idzie – niższym zagrożeniu karą.

Z kolei sądy okręgowe (ang. *circuit court*), z uwagi na dysponowanie bardziej doświadczoną i wyspecjalizowaną kadrą, rozpatrują sprawy złożone pod względem faktycznym i prawnym. Dla porządku warto jednak dodać, że zakres spraw rozpoznawanych przez polskie sądy okręgowe pierwszej instancji jest jednak szerszy niż irlandzki, gdyż obejmuje także poważne przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu. W irlandzkim systemie sprawiedliwości karnej uprawnienia te posiada dopiero Centralny Sąd Karny, będący jedną z dwóch izb irlandzkiego Wysokiego Trybunału, który zgodnie z treścią art. 34.3.1 ustawy zasadniczej ma pełną jurysdykcję we wszystkich sprawach karnych².

Funkcjonujący od 2014 r. Sąd Apelacyjny rozpatruje odwołania od wyroków wydanych przez Centralny Sąd Karny i sądy okręgowe. Jego właściwość rzeczowa nie obejmuje jednak jurysdykcji pierwszej instancji. Z kolei do uprawnień Sądu Najwyższego należy rozpatrywanie apelacji od wyroków Centralnego Sądu Karnego i Sądu Apelacyjnego, o ile dotyczą spraw istotnych z punktu widzenia społecznego oraz interesów wymiaru sprawiedliwości.

---

¹ Zob. Art. 34 *Constitution of Ireland* October 2015. *Enacted by the People 1st July, 1937. In operation as from 29th December, 1937 Irish Statute Book and Courts (Establishment and Constitution) Act, 1961.* Warto w tym miejscu podkreślić, że polskie sądownictwo powszechne jest trójszczeblowe i uregulowane w ustawie zwykłej. Ustrojodawca wskazuje w Konstytucji *explicite* jedynie Sąd Najwyższy, sądy administracyjne oraz sądy wojskowe. Nie wymienia innych szczebli sądów powszechnych, lecz ustanawia zasadę domniemania ich właściwości.

² Zob. szerzej: I. Jankowska-Prochot, *Właściwość irlandzkich sądów karnych*, „Prokuratura i Prawo” 2018, nr 12, s. 132.

Niewątpliwie wart odnotowania jest fakt, że na Szmaragdowej Wyspie funkcjonują również, niemające ekwiwalentu instytucjonalnego w Polsce, Specjalne Sądy Karne (ang. *Special Criminal Court*). Nie działają one jednak w stanie permanencji, lecz są powoływane do rozstrzygania najbardziej złożonych spraw kryminalnych. Zazwyczaj dotyczą one przestępczości zorganizowanej, handlu ludźmi czy korupcji w życiu politycznym lub gospodarczym.

Na zakończenie warto dodać, że w Irlandii obowiązuje system sądu przysięgłych, w skład którego poza sędzią zawodowym (ang. *judge*) wchodzi także ława przysięgłych (ang. *jury*). Dla porządku należy dodać, że jej swoistym, choć niepełnym surogatem w naszym kraju są ławnicy, czyli tzw. społeczni sędziowie mający wpływ na ostatecznie wydany wyrok. Odmienność w funkcjonowaniu obu organów jurydycznych sprowadza się do faktu, że irlandzki sędzia zawodowy wydaje wyrok po wysłuchaniu werdyktu ławy przysięgłych, z kolei polski sędzia zawodowy konsultuje treść swego orzeczenia z ławnikami. Różnica dotyczy także zakresu dyskrecjonalności. O ile bowiem polscy ławnicy wypowiadają się zarówno w przedmiocie winy, jak i kary oskarżonego, o tyle irlandzcy przysięgli jedynie co do jego winy. Istotny jest również fakt, że przysięgli zostali wprowadzeni do orzekania we wszystkich instancjach w sprawach karnych. Jedynymi sądami, w których rozpoznawanie i rozstrzyganie spraw nie jest im powierzone, są wspomniane już Specjalne Sądy Karne. W Polsce z kolei zgodnie z treścią art. 28 § 2 i 4 k.p.k. ławnicy orzekają jedynie w sprawach o zbrodnie oraz w przypadku zbrodni zagrożonych karą dożywotniego pozbawienia wolności. Ich udział podczas rozpraw toczących się w sądach rejonowych jest możliwy jedynie w przypadku szczególnie zawiłych i istotnych spraw³.

II. POZYCJA USTROJOWA SĘDZIEGO IRLANDZKIEGO

Przyznanie irlandzkim sądom szczególnego miejsca w systemie organów władzy skutkuje zapewnieniem odpowiednich gwarancji orzekającym w nich sędziom. Wyrażone one zostały zarówno w Konstytucji, jak i w ustawach zwykłych. Irlandzka ustawa zasadnicza, analogicznie do polskiej, zawiera szereg gwarancji niezawisłości sędziowskiej. Do najistotniejszych z nich należą m.in.: stabilizacja

---

³ Zob. art. 28 § 3 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. z 2018 r. poz. 1987, ze zm.).

zatrudnienia i odpowiedni status materialny sędziego, uregulowana w akcie rangi ustawowej procedura powoływania na to stanowisko oraz apolityczność urzędu⁴.

Gwarancje niezawisłości i niezależności irlandzkich sędziów wynikają z art. 35 ust. 2 Konstytucji. Zgodnie z jego treścią sędziowie w wykonywaniu swych funkcji sądowych podlegają tylko Konstytucji i ustawom. Normatywnym wyrazem ich pozycji prawnoustrojowej jest przysięga, której treść sformułowana jest *explicite* w art. 34.1 § 1 Konstytucji. Zgodnie z nią zobowiązują się oni, że będą orzekać w sposób bezstronny „bez obawy lub stronniczości, przychylności lub niechęci względem każdego człowieka” (ang. *without fear or favour (...) without affection or ill – will towards any man*). Oznacza to, że każdy sędzia jest zobowiązany do podejmowania decyzji zgodnie z prawem bez względu na tożsamość stron czy też wynikających zeń konsekwencji (ang. *the consequences for those litigants of the decision*). Gwarancje te oznaczają również, że sędzia może podjąć decyzję, która jest niepopularna lub sprzeczna z interesami rządu lub innymi ważnymi interesami. Ma przy tym czuć się bezpiecznie i mieć świadomość, że jego prawo do niezależnego wydawania wyroków w imieniu Republiki Irlandzkiej podlega ochronie prawnej (łac. *officium iudicis*).

Kluczowym aspektem niezawisłości sędziowskiej jest również bezpieczeństwo zatrudnienia. Jego gwarancją ma być fakt powoływania sędziów na czas nieoznaczony i ich nieusuwalność. Zgodnie z treścią art. 35.4.1 Konstytucji usunięcie sędziego z urzędu wbrew jego woli może nastąpić jedynie w przypadku „ujawnienia niegodnego zachowania lub niezdolności do sprawowania funkcji” (ang. *stated misbehaviour or incapacity*). Decyzja taka może być jednak podjęta w drodze uchwały przez Sejm i Senat (irl. *Dáil Éireann i Seanad Éireann*).

Komplementarną do zasady stałości zatrudnienia jest zasada stabilności finansowej sędziego. Jej odzwierciedleniem jest konstytucyjna gwarancja zapewnienia odpowiedniego statusu materialnego, adekwatnego do godności urzędu i rangi wykonywanych obowiązków służbowych. Do 2011 r. na mocy art. 35.5 Konstytucji uposażenie sędziego pobierane w czasie czynnej pracy zawodowej nie mogło być obniżane. Celem tej regulacji było niedopuszczenie do sytuacji, w której możliwe byłoby wywieranie finansowej presji, godzącej w bezstronność sędziego. W 2008 r. w Irlandii doszło do spektakularnego kryzysu ekonomicznego, wymuszającego podjęcie szeroko rozumianych oszczędności. Wówczas też treść powołanego

---

⁴ Por. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 (Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483, ze zm.) obejmująca m.in. sposób powoływania i niezależność od innych władz (art. 179), nieusuwalność i nieprzenoszalność (art. 180 ust. 1 i 2), immunitet sędziowski i nietykalność (art. 181), warunki pracy i uposażenia (art. 178 ust. 2), niepołączalność (art. 103 ust. 3 i art. 178 ust. 3), zakaz przynależności do partii politycznych i związków zawodowych (art. 178 ust. 3).

artykułu zaczęła wzbudzać uzasadnione kontrowersje społeczne. Z tych względów pojawiła się konieczność normatywnego rozstrzygnięcia powyższych wątpliwości. Następstwem uregulowań przyjętych w 29 poprawce do Konstytucji (ang. *29th Amendment of the Constitution Act 2011*) była redefinicja treści wspomnianego już art. 35.5 Konstytucji. Zgodnie z nim wynagrodzenie sędziów pobierane w okresie czynnej pracy zawodowej w dalszym ciągu nie może zostać zmniejszone, chyba że na zasadach określonych w Konstytucji. Jednocześnie ustrojodawca zastrzega, że obniżka pensji może mieć miejsce jedynie w wypadku, gdy konieczność ta została uregulowana na gruncie obowiązujących powszechnie przepisów prawa, jej wprowadzenie leży w interesie publicznym i dotyczy pracowników wynagradzanych ze środków publicznych. Dodatkowy wymóg dotyczy faktu, by redukcje uposażeń sędziowskich były proporcjonalne do finansowych ograniczeń nałożonych na innych pracowników publicznych⁵.

Koronnym argumentem przemawiającym za właściwą realizacją tych wymogów jest także wykonanie kolejnej gwarancji, którą jest wymóg niepołączalności zawodu sędziego z innymi zawodami. Obostrzenie to wynika z treści art. 35.3 Konstytucji zakazującego sędziemu piastowanie „jakichkolwiek odpłatnych urzędów lub stanowisk” (ang. *hold any other office or position of emolument*). Ograniczenia w zakresie podejmowania dodatkowego zatrudnienia dotyczą także członkostwa w obu Izbach parlamentu (irl. *Oireachtas*).

III. METODYKA ORZEKANIA W IRLANDZKICH SĄDACH KARNYCH

W odróżnieniu od polskich sędziów w proceduralnym obszarze rozstrzygania, irlandzkie składy orzekające nie są związane taksatywnie wyliczonymi dyrektywami⁶. Brak jest także legislacyjnych czy sądowych zaleceń (ang. *there is no legislative or judicial rulling*)⁷. Analiza irlandzkich wyroków karnych wskazuje jednak, że do najczęściej stosowanych konstrukcji orzecniczych zalicza się trójstopniową metodologię opracowaną w latach 70. ubiegłego stulecia. Co ciekawe i znamienne, choć jej twórcą był brytyjski sędzia sądu apelacyjnego D.A. Thomas, to jednak cieszy się ona dużą popularnością wśród irlandzkich sędziów.

Pierwszy etap określany jest mianem ustalania stanu faktycznego (ang. *factual basis*). Dokonuje się go na podstawie zebranego w sprawie materiału dowodowego,

---

⁵ Aby redukcja uposażeń sędziów w 2011 r. była możliwa uchwalono ustawę *finansowe środki nadzwyczajne w ustawie o interesie publicznym* (ang. *Financial Emergency Measures in the Public Interest (Amendment) Act 2011*. Irish Statute Book. Number 39 of 2011).

⁶ Por. art. 53 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. z 2018 r. poz. 1600, ze zm.).

⁷ Zob. The Law Reform Commission. Consultation Paper on Sentencing, https://www.lawreform.ie/_fileupload/consultation%20papers/cpSentencing.htm, s. 78 i n., [dostęp: 05. 02.2019 r.].

a podstawowe zastosowanie ma w tym wypadku starożytna maksyma *nulla poena sine lege*. Gwarancja ta ma zresztą wymiar konstytucyjny, co wyraźnie podkreślił sędzia J. Walsh w wyroku w sprawie *The People (Attorney General) v O'Callaghan*. W myśl jego opinii „(...) za sprzeczne z wyrażoną w konstytucji ideą osobistej wolności należałoby uznać sytuację, w której jakakolwiek osoba zostałaby ukarana, nie będąc uprzednio oskarżoną”⁸. Wyrażając rzecz jeszcze ogólniej i krócej, można w pewnym uproszczeniu stwierdzić, że analogicznie jak w Polsce akt oskarżenia zobowiązuje organ orzekający do rozpoznania sprawy zgodnie z treścią skargi inicjującej postępowanie jurysdykcyjne. Tym samym, mimo że sąd nie jest związany kwalifikacją prawną zarzutów czy też opisem czynu i może wzmiankowane części składowe aktu oskarżenia modyfikować, to jednak związany jest w obszarze zdarzenia będącego podstawą oskarżenia⁹.

Dobrym przykładem obowiązywania opisanej zasady może być wyrok w sprawie *The People (DPP) v O'Leary*¹⁰. Dotyczyła ona sprawcy, który został skazany przez Specjalny Sąd Karny (ang. *Special Criminal Court*) za członkostwo w zdelegalizowanej Irlandzkiej Armii Republikańskiej (ang. *Irish Republican Army*) oraz posiadanie dokumentów propagujących jej działalność. W trakcie rozprawy sędzia orzekający uznał jednak, że materiały zgromadzone przez policjanta prowadzącego sprawę umożliwiają skazanie oskarżonego także za rozpowszechnianie jej programu wśród młodzieży szkolnej. Z uwagi na fakt, że czyn ten stanowi odrębny typ przestępstwa, sędzia Sądu Najwyższego J. McCarthy uznał, że Specjalny Sąd Karny nie powinien orzekać na podstawie przekonania, że sprawca jest winny popełnienia przestępstwa, o które nie został *de facto* oskarżony.

Za kolejną wiążącą regułę uznaje się także obowiązującą w naszym kraju zasadę *rei iudicatae*, a pośrednio i imperatyw *ne bis in idem*. Zgodnie z nią dwukrotne zastosowanie środka represyjnego wobec tego samego podmiotu i za ten sam czyn jest niedopuszczalne. Na istnienie prawnej przeszkody w przypadku ponownego orzekania o odpowiedzialności za ten sam czyn zwrócił uwagę Sąd Apelacyjny w sprawie *R v Ajit Singh*¹¹. W omawianej sytuacji procesowej sprawca został uznany za winnego bezprawnego zranienia kolegi z pracy (ang. *unlawful wounding*) i uniewinniony od zarzutu zranienia z zamiarem ciężkiego uszkodzenia ciała (ang. *wounding with intent to do grievous bodily harm*). Stało się tak mimo faktu, że sprawca

⁸ Cyt. za: *The People (Attorney General) v O'Callaghan* [1966] IR 501. Przytoczony za: The Law Reform Commission. Consultation Paper on Sentencing, https://www.lawreform.ie/_fileupload/consultation%20papers/cpSentencing.htm, [dostęp: 3.02. 2019 r.].

⁹ Interesującą na ten temat pisze M. Jeznach, *Akt oskarżenia*, „Prokuratura i Prawo” 11, 2006, s. 95.

¹⁰ *The People (DPP) v O'Leary* 3 Frewen 163 przytoczony za: *Law Reform Commission Consultation Paper on Sentencing*..., s. 15.

¹¹ *R v Ajit Singh* [1981] Crim L R 724, (1981) 3 Cr App R (S) 180 przytoczony za: *ibidem*, s. 16.

zaatakował kilkakrotnie kolegę nożem i spowodował u niego ciężkie uszkodzenie oka. Sędzia sądu apelacyjnego uznał, że choć taka kwalifikacja prawna czynu nie była w pełni uzasadniona, to jednak z uwagi na fakt, że sprawca został osądzony i uniewinniony od tych zarzutów, dowody potwierdzające jego winę w tym zakresie winny być zignorowane (ang. *the evidence of the charges of which he or she was acquitted must be disregarded*)¹².

Istotnym standardem w postępowaniu karnoprosesowym jest też obowiązek orzekania na podstawie zebranego materiału dowodowego oraz udowodnienia winy oskarżonemu przez oskarżyciela. W sytuacji zaś, gdy sprawca przestępstwa przyznaje się do części postawionych zarzutów, kwestionując jednocześnie inne, brak jest przy tym dowodów potwierdzających jego winę, konieczne jest zastosowanie zasady *in dubio pro reo*. Innymi słowy, rozstrzygnięcia merytoryczne, kończące postępowanie w sprawie i będące niekorzystne dla oskarżonego, muszą być oparte na faktach udowodnionych. Ilustracją tej zasady jest wyrok sądu pierwszej instancji w sprawie *R v Clutterham* (1982)¹³. W przytoczonym stanie faktycznym sprawca przyznał się do ataku i uszkodzenia ciała ofiary, zaprzeczył jednak, jakoby dokonał go przy pomocy niebezpiecznego narzędzia (ang. *offensive weapon*). Sędzia, który zaakceptował fakt przyznania się do winy, wydał jednak wyrok za kwalifikowaną formę napadu, z użyciem niebezpiecznego narzędzia. To z kolei stanowiło podstawę do uznania apelacji przez sąd apelacyjny i skrócenie orzeczonej kary.

Drugi etap orzekania polega na wydaniu odpowiedniego wyroku (ang. *appropriate sentence*), czyli dokonywania subsumpcji (ang. *adopt*) określonych stanów faktycznych pod obowiązujące normy prawa karnego oraz orzeczenie sankcji stanowiącej reakcję na popełnione przestępstwo. Z uwagi na to, że zakres czynów zakazanych czy też ocennych znamion czynu zabronionego (łac. *actus rea*) pod groźbą kary nie zawsze jest precyzyjny, rzadko ma miejsce sytuacja, by z regulacji normatywnych jednoznacznie wynikało, jaka kara winna być orzeczona. Aksjomatem jest również twierdzenie, że sędzia przy wydawaniu wyroku winien uwzględnić wiele elementów. Do najczęściej wymienianych zalicza się zazwyczaj: istnienie okoliczności łagodzących i obciążających, ustawowe warunki i granice stosowania represji karnej, adolescencja sprawcy, rodzaj i rozmiar ujemnych następstw przestępstwa czy właściwości indywidualne sprawcy.

Pomimo że orzekanie w Irlandii, analogicznie jak w Polsce, polega na dokonywaniu autonomicznych rozstrzygnięć opartych na swobodnej ocenie całości kształtu dowodów, to jednak z przytoczonego instruktarzu orzeczniczego wynika,

¹² Cyt. za: *ibidem*.

¹³ *R v Clutterham* (1982) 4 Cr App R (S) 40 przytoczone za: *ibidem*.

że preferowana forma ustalania konsekwencji prawnych faktów powinna mieć charakter dwuetapowy. Pierwszy z nich winien się sprowadzać do oceny trafności przyjętej przez prokuratora kwalifikacji prawnej czynu zarzucanego podejrzanemu. Wyrażając rzecz prościej i krócej, podstawowym obowiązkiem sądu w postępowaniu jurysdykcyjnym jest realizacja zasady prawdy materialnej poprzez jak najwierniejsze dostosowanie kwalifikacji prawnej czynu do ustalonego stanu faktycznego, drugim zaś zdecydowanie się na jeden z trzech celów penalnych kary, tj. odwetu (ang. *retribution*), rehabilitacyjny (ang. *rehabilitation*) i odstraszący (ang. *deterrence*). Jeszcze precyzyjniej konstatuje to sędzia S. Gannon, w opinii którego najistotniejszym celem, jakim winien kierować się sędzia orzekający w sprawie, jest szeroko rozumiany interes społeczny. Jemu zaś służy nie tylko ukaranie sprawcy czy też odstraszenie innych potencjalnych sprawców, lecz także umożliwienie realnej szansy na resocjalizację¹⁴. Innymi słowy, w każdym jednostkowym akcie wymiaru kary sędzia powinien rozstrzygnąć o jej rudymenarnym celu.

Podjęcie rehabilitacyjne (ang. *rehabilitation approach*), definiowane także jako realizowanie celów wychowawczych, polega na dążeniu do kształtowania, społecznie pożądanych postaw u skazanego. W opinii irlandzkiej judykatury i doktryny realizowanie oddziaływań poprawczych jest jednak uzasadnione tylko wtedy, gdy sprawca jest młodociany, po raz pierwszy dopuścił się czynu zabronionego lub wiadać z jego strony wolę współdziałania potwierdzoną przez pozytywną prognozę kryminologiczną¹⁵. Podjęcie to nie znajduje jednak uzasadnienia w sytuacji, gdy sprawca działa w warunkach recydywy czy też nie skorzystał z możliwości readaptacji i reintegracji społecznej w okresie stosowania środków probacyjnych¹⁶. Do zazwyczaj wykorzystywanych oddziaływań penitencjarnych w przypadku podjęcia rehabilitacyjnego należy redukcja wyroku skazującego. Nie jest to jednak regułą, albowiem czasami to właśnie dłuższy pobyt w izolacji ma doprowadzić do zmiany motywacji, zachowania czy postawy skazanego. Egzemplifikacją tego przekonania może być wyrok w sprawie *J v District Justice Sean Delap*. Skarżący zwrócił się do Wysokiego Trybunału z wnioskiem o sądową kontrolę zasadności kary pozbawienia wolności w szkole poprawczej (ang. *a reformatory school*) na okres dłuższy niż 3 lata. Powołał się przy tym na orzeczenie Sądu Najwyższego, w myśl którego sprawcy tzw. drobnych przestępstw (ang. *minor offence*), skazani

¹⁴ Zob. *The State (Stanbridge) v Mahon* [1979] IR 214, [w:] E.F. Ryan, P.M. Magee, *The Irish Criminal Process*, Dublin 1983, s. 391.

¹⁵ Zob. I. Bacik, *The Practice of Sentencing in the Irish Courts*, [w:] P. O'Mahony, *Criminal Justice in Ireland*, Dublin 2008, s. 348 i nn. Z kolei zdaniem sędziego C.J. Finleya, o wyrzutach sumienia, a pośrednio i woli współpracy sprawcy z organami ścigania może niekiedy świadczyć fakt przyznania się sprawcy do winy. Zob. *The People (DPP) v Tiernan*: [1988] IR 250, s. 255.

¹⁶ *The People (DPP) v Conroy (No 2)* [1989] IR 160.

w postępowaniu uproszonym (ang. *summary conviction*), nie powinni być skazywani na tak długą karę pozbawienia wolności. Sędzia J. Barr nie podzielił jednak stanowiska skarżącego i stwierdził, że okresu pozostawiania przezeń w szkole poprawczej nie należy utożsamiać z pozbawieniem wolności w rozumieniu karno-procesowym, lecz z szansą na readaptację społeczną i ochroną przed powrotem na drogę przestępstwa. I choć truizmem jest twierdzenie, że ów pobyt wypełnia pewne znamiona sankcji, to jednak jest on związany z funkcją szkoły jako miejscem nauczania i korekty niewłaściwych postaw (ang. *place of institution and correction*).

Podjęcie odstrasżające (ang. *detrrent approach*) polega na wymierzaniu kar spełniających dyrektywę prewencji generalnej, rozumianej także jako odstraszenie od popełniania czynów penalizowanych na gruncie ustawy karnej. W praktyce przyjmuje to formę orzekania dolegliwości karnej znacznie przewyższającej korzyści odniesione z popełniania przestępstwa. Innymi słowy, wymiar konkretnej kary poprzez swą surowość ma powstrzymać potencjalnych sprawców przed popełnieniem przestępstwa. Odzwierciedleniem tej tendencji orzeczniczej jest wyrok w sprawie *The People (DPP) v Preston*, w której sprawca został ukarany bardzo surową karą za naruszanie ustawy *Misuse of Drugs Act* i wprowadzenie do obiegu substancji psychoaktywnych i kontrolowanych¹⁷.

Rygorystyczne karanie sprawców umożliwia bezpośrednie realizowanie funkcji sprawiedliwościowej prawa karnego, pozwala bowiem na ukojenie społecznego poczucia krzywdy i niesprawiedliwości. Indywidualne zaostrzenie punitowności następuje więc w sprawach wzbudzających powszechne zagrożenie, zainteresowanie, ale i lęk. Potwierdzenie tej tezy można znaleźć w wyroku w sprawie *The People (AG) v Buckley*, w której sądzono sprawców włamań, rabunków i innych poważnych szkód w mieniu. W uzasadnieniu wyroku sędzia C.J. Maguire stwierdził, że „(...) w społeczeństwie panuje obecnie wielki niepokój w związku z tego typu czynami przestępnymi. (...). Nie chciałabym, aby uznano, że ten sąd będzie się ze sprawcami tych czynów obchodził łagodnie”¹⁸. W przypadku podejścia odstrasżającego kara jest więc swoistym komunikatem czy też oświadczeniem kierowanym do społeczeństwa, w którym organy jurysdykcyjne przy zastosowaniu represyjnej polityki karnej zdecydowanie potępiają określone czynności sprawcze. Wybór tego podejścia oznacza także, że irlandzkie organy jurysdykcyjne podkreślają znaczenie społecznego poczucia sprawiedliwości oraz wagę opinii publicznej w wymiarze sprawiedliwości.

¹⁷ *The People (DPP) v Preston* Court of Criminal Appeal, unreported, 23 October 1984, przytoczony za: *Law Reform Commission Consultation Paper on Sentencing...*, s. 17.

¹⁸ *The People (AG) v Buckley* 1 Frewen, 190 przytoczone za: *ibidem*.

Podjęcie retrybutywne (ang. *retributive approach*) opiera się na założeniu, że kara winna być odpłatą za wyrządzone przez sprawcę zło społeczne, a jedynym uzasadnieniem dla jej orzeczenia winien być poziom winy sprawcy (ang. *a sentence appropriate to his degree of guilt*,)¹⁹. Innymi słowy, poziom punitwności powinien być proporcjonalny do powagi czynu przestępnego i w jak największym stopniu go równoważyć. Podejście to stosowane jest wobec sprawców, wobec których prognoza kryminologiczna okazała się negatywna. Przykładem retrybutywnego uzasadnienia reakcji karnej był wyrok w sprawie *The People (AG) v Giles*²⁰. Sprawca przestępstwa został skazany na karę sześciu lat pozbawienia wolności za kwalifikowaną formę włamania, tj. spisek w celu dokonania rabunku (ang. *conspiracy to rob*). W uzasadnieniu tak surowego wyroku sędzia J. Walsh z Sądu Najwyższego stwierdził, iż mimo ogólnej zasady, że wobec sprawców przestępstw przeciwko mieniu nie orzeka się wyższej (a więc co do zasady nieprzekraczającej dwóch lat kary pozbawienia wolności – przyp. I.J.P.), to jednak w celu zadośćuczynienia retrybutywnej formy kary podtrzymuje w mocy ten wyrok.

Konkludując, po przeprowadzeniu wszechstronnych ustaleń, zapoznaniem się z całokształtem okoliczności i dowodów, uwzględnieniu zasad logiki, doświadczenia życiowego i wskazań wiedzy sędziego winien dokonać wyboru jednego z trzech opisanych wyżej podejść. Decyzja ta ma jednak charakter całkowicie autonomiczny zaś rozbieżności w ocenie konkretnych stanów faktycznych są jak najbardziej uzasadnione. Słuszność tego przekonania potwierdza stanowisko sędziego C.J. Finlay, który w wyroku w sprawie *The People (DPP) v Tiernan* stwierdził, że z uwagi na wielopłaszczyznowość procesu sądowego i autonomiczność składów orzekających brak jest jedynej i słusznej taryfy kar. Z tego też powodu w pełni dopuszczalne jest przyjęcie odmiennej oceny formalnoprawnej konkretnego wydarzenia przez różne sądy. Nie jest też jasne „jakie ostatecznie zasady przesądzają o wyborze konkretnej kary lub środka karnego. Decyzja ta to koleina «instynktowna synteza» (ang. *instinctive synthesis*) przestępstwa, cech sprawcy ale też wcześniejszego doświadczenia sędziego”²¹.

I tak w wypadku podejścia retrybutywnego wyrok w jak największym stopniu winien odzwierciedlać winę sprawcy. Podejście rehabilitacyjne zobowiązuje z kolei sędziego do znalezienia takiego środka penalnego, który skłoni sprawcę do zmiany

¹⁹ Cyt. za: *ibidem*.

²⁰ *The People (AG) v Giles* [1974] IR 422, przytoczone za: *ibidem*.

²¹ Cyt. za: *The People (DPP) v Tiernan* [1988] IR 250, przytoczone za: *ibidem*.

swego postępowania²². Powaga przestępstwa ma wobec tego znaczenie wtórne, albowiem na rozstrzygnięcie największy wpływ ma prognoza kryminologiczna na temat przyszłego zachowania sprawcy. Z kolei w wypadku odstraszałającej teorii kary za mniej istotne należy uznać wagę czynu zabronionego czy też osobiste cechy sprawcy, istotne jest bowiem prawdopodobieństwo popełnienia przezeń lub inne osoby takich samych lub podobnych czynów zabronionych w przyszłości.

Trzecim, nie zawsze koniecznym etapem przy wymierzaniu kary w granicach sankcji karnych jest tzw. łagodzenie (ang. *mitigation*). Mimo braku enumeratywnego katalogu czynników pozytywnie rzutujących na wymiar kary przyjmuje się, że mogą one odnosić się do sprawcy przestępstwa oraz czynu zabronionego, którego dopuścił się sprawca. Innymi słowy będą to zdarzenia, sytuacje bądź właściwości i warunki sprawcy, a niekiedy również pokrzywdzonego, nienależące do *actus reus*, jednak rzutujące na jego całościową ocenę. Wśród przykładowych elementów wymienia się najczęściej dotychczasowy sposób życia sprawcy, naciski, o ile takim podlegał, które doprowadziły go do popełnienia przestępstwa czy też konsekwencje wyroku skazującego dla sprawcy i jego najbliższych. W przypadku braku wystąpienia takich okoliczności sędzia wydaje wyrok na podstawie dwóch pierwszych etapów. Dla porządku warto dodać, że o ile istnieje całkowita dowolność w zakresie brania pod uwagę okoliczności łagodzących, o tyle okoliczności obciążające w odniesieniu do konkretnych czynności sprawczych są zazwyczaj wymienione w ustawie i przesadzają o kwalifikowanej formie przestępstwa.

IV. PODSUMOWANIE

Analizując sposób przyjętych rozwiązań prawnych, można zauważyć, że zarówno w Polsce, jak i w Irlandii zakres i miejsce władzy sądowniczej zostały uregulowane na poziomie konstytucyjnym, a na jej straży stoją rozmaite gwarancje. Dotyczą one nie tylko pozycji sędziego, lecz także przebiegu procesu oraz sądownictwa jako organizacji. Ich normatywnym przejawem jest obowiązywanie wyłącznej kompetencji sądów w sprawach wymiaru sprawiedliwości oraz zasady ich jednolitości, w konsekwencji której wyroki wydawane są w imieniu państwa, a struktura sądów oparta jest na tych samych założeniach ustrojowych. Istotnym elementem składowym ww. zasad są także jednolite podstawy prawne, na których oparte jest orzecznictwo sądowe. Wspólny dla obu krajów jest również szczególny status sędziów,

---

²² Cytowany już sędzia C.J. Finlay zwraca przy tym uwagę, że przy stosowaniu podejścia rehabilitacyjnego pomocne może być skorzystanie ze sprawozdań urzędników sądowych i opiekuńczych, którzy mają bogate doświadczenie zawodowe, zwłaszcza w obszarze obserwacji na temat skuteczności konkretnych metod resocjalizacji. Porady te będą jednak miały niewielkie znaczenie przy podejściu retributywnym lub odstraszałającym. Zob. szerzej: *ibidem*.

zgodnie z którym w sprawowaniu swojego urzędu są oni niezawisli oraz podlegają jedynie konstytucji i ustawom.

Kolejne podobieństwo dotyczy obowiązywania zasady hierarchicznej i instancyjnej budowy sądownictwa. Jej wyrazem jest podział poszczególnych typów sądów na określone szczeble, pomiędzy którymi obowiązuje hierarchiczne podporządkowanie i przydzielanie im do rozpatrzenia określonych spraw. Dopelnieniem powyższego rozwiązania jest stosowanie środków odwoławczych umożliwiających kontrolę, a w konsekwencji i zmianę orzeczenia.

Oprócz wymienionych podobieństw zaobserwować można także różnice. Najistotniejszą z nich jest istnienie pewnego rodzaju zaleceń orzeczniczych w sprawach karnych, na których zazwyczaj opiera się zdecydowana większość składów jurydycznych. Obejmują one swym zakresem nie tylko omówienie każdego z trzech etapów wydawania wyroku, lecz także główne założenia penologicznej teorii kar kryminalnych. Brak jest natomiast wyrażonych *explicite* w ustawie zhierarchizowanych dyrektyw wymiaru kary.

BIBLIOGRAFIA

Literatura

Bacik I., *The Practice of Sentencing in the Irish Courts*, [w:] P. O'Mahony, *Criminal Justice in Ireland*, Dublin 2008.

Jankowska-Prochot I., *Właściwość irlandzkich sądów karnych*, „Prokuratura i Prawo”, 2018, nr 12.

Jeznach M., *Akt oskarżenia*, „Prokuratura i Prawo” 2006, z. 11.

Ryan E.F. Magee P.M., *The Irish Criminal Process*, Dublin 1983.

Thomas D.A., *Principles of Sentencing, The Sentencing Policy of the Court of Appeal Criminal Division*, Cambridge 1979.

Thomas D.A., *Sentencing in England*, „Maryland Law Review”, Volume 42, Issue 1 Article 8.

Akty prawne

Constitution of Ireland October 2015. Enacted by the People 1 st July, 1937.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 (Dz. U. z 1997 r., Nr 78, poz. 483).

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. z 2018 r. poz. 1987, ze zm.).

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. z 2018 r. poz. 1600, ze zm.).

Financial Emergency Measures in the Public Interest (Amendment) Act 2011. Irish Statue Book. Number 39 of 2001.

Orzecznictwo

The People (Attorney General) v O'Callaghan [1966] IR 501.

The People (AG) v Giles [1974] IR 422.

The State (Stanbridge) v Mahon [1979] IR 214.

R v Ajit Singh [1981] Crim L R 724, (1981) 3 Cr App R.

R v Clutterham (1982) 4 Cr App R (S) 40.

The People (DPP) v Preston Court of Criminal Appeal, unreported, 23 October 1984.

The People (DPP) v O'Leary 3 Frewen 163.

The People (DPP) v Conroy (No 2) [1989] IR 160.

The People (AG) v Buckley 1 Frewen, 190.

The People (DPP) v Tiernan [1988] IR 250.

Zalecenia i raporty Komisji Reform Prawa (ang. *Law Reform Commission*)

The People (Attorney General) v O'Callaghan [1966] IR 501. Przytoczona za: *The Law Reform Commission. Consultation Paper on Sentencing*, <https://www.lawreform.ie>.

Constitutional status of criminal judges and adjudication rules in common law taking Ireland as an example

SUMMARY

The article proposes to analyse and evaluate accepted normative solutions regarding the constitutional status of judges in Ireland. By way of introduction, the author presents useful information on the functioning of the Irish criminal justice system. The article then goes on to discuss the methodology of adjudication in matters concerning penalty levels applicable within the legal bounds of penal sanction. Alongside general remarks, the analysis also focuses on the perspective of Irish doctrine and judicial decisions, for example regarding the circumstances in which specific penalty models are applied and the general guidelines on their applicable levels. At the root of these objectives lies an attempt to outline the ways in which jurisdictional problems related to such matters are resolved and handled by Irish trial courts.

Key words: constitutional status of judges, Ireland, penalty levels

